

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní obor: obchodní podnikání – cestovní ruch

Katedra: cestovního ruchu

VYUŽITÍ TECHNICKÝCH PAMÁTEK V CESTOVNÍM RUCHU
VE VYBRANÉM REGIONU

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. Ing. Marie Hesková, CSc.

Autor:

Miroslava Lukschová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Využití technických památek v cestovním ruchu ve vybraném regionu“ vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu použité literatury.

V Táboře dne 10. 4. 2006

.....

Děkuji doc. Ing. Marii Heskové, CSc. za odbornou pomoc, poskytnutí informačních materiálů a vedení při zpracování bakalářské práce a RNDr. Blaženě Gehinové za odborné konzultace.

OBSAH	strana
1. Úvod	1
2. Literární přehled	3
2.1 Literatura týkající se tématu	3
2.2 Vymezení některých pojmů	4
3. Použitá metodika	6
4. Technické památky a jejich význam	7
4.1 Pojetí a funkce technických památek	7
4.2 Vývoj přístupu k ochraně technických památek	8
4.3 Rozdělení technických památek	10
4.4 Vybrané druhy technických památek	12
5. Technické památky na Českobudějovicku	16
5.1 Čakovec	16
5.2 Hluboká nad Vltavou	17
5.3 Kvítkovice	19
5.4 Opatovice	19
5.5 Plástovice	20
5.6 Strýčice	20
5.7 Tupesy	21
5.8 Vlhavy	21
5.9 Zliv	21
6. Využití technických památek v cestovním ruchu	24
6.1 Využití technických památek na Českobudějovicku	25
6.2 Cykloturistická trasa jako produkt cestovního ruchu	26
7. Závěr	31
8. Resumé	33
9. Použitá literatura	35
10. Přílohy	36

1. Úvod

Česká republika je bohatá na historické a kulturní památky. Méně se už ale ví, že kromě hradů a zámků existují i památky technické. Stojí poněkud stranou pozornosti, přitom právě ony jsou cenným svědectvím o dovednosti českých rukou, o jejich významném podílu na rozvoji techniky i průmyslu. Patří mezi ně staré hutě a hamry, pozůstatky po dolování, sklárny, větrné a vodní mlýny, mosty, dopravní trati a prostředky, klobouky, obuv, hudební nástroje atd.

Snahou dnešní společnosti je hledat nový přístup k technickým památkám jako součásti našeho kulturního dědictví. Zvýšený zájem o technické památky a snahu o jejich záchranu, je možné pozorovat zejména v posledních několika letech. I na knižním trhu se začínají objevovat ve větší míře některé odborné publikace, zaměřené na technické památky. Tento trend je zřejmý také ve zvýšeném počtu populární formou zpracovaných publikací v oblasti cestovního ruchu, ve kterých je často věnována mnohem větší pozornost technickým památkám v porovnání s minulostí, kdy hlavní zájem autorů byl obvykle zaměřen především na historické památky.

Ochrana technických památek a jejich zachování a zpřístupnění pro širokou veřejnost v rámci postupného rozšiřování nabídky v oblasti cestovního ruchu je dnes stále častějším tématem. To je velice důležité, protože technické památky zauímají významné místo mezi ostatními kulturními památkami a jsou nedílnou součástí našeho kulturního dědictví.

Proto je tato práce zaměřena na technické památky s cílem je přiblížit většímu okruhu potenciálních zákazníků a využít je v produktech cestovního ruchu. Cílem této práce je provedení analýzy technických památek a technických atraktivit v oblasti Českobudějovicka. Bude posuzována využitelnost technických památek pro rozvoj cestovního ruchu na základě primárních a sekundárních informací.

Výstupem práce bude vytvoření konkrétního produktu v podobě poznávacího cykloturistického okruhu po těchto památkách. Tyto památky budou prezentovány formou prospektu, který může být nabídnut informačnímu centru pro vybraný segment návštěvníků a budoucích zájemců o technické památky.

Z uvedených cílů jsou formulovány tyto pracovní hypotézy, které budou v práci řešeny:

- Technické památky patří k nejméně využívaným atraktivitám v produktech cestovního ruchu
- Většina technických památek není přehledně a dostatečně značena
- Technické památky jako produkty cestovního ruchu však mají rozvojový potenciál
- Produkt „Cyklotrasa“ přispěje k přiblížení technických památek turistům

2. Literární přehled

2.1 Literatura týkající se tématu

Problematika technických památek je nejvíce propracována ve čtyřdílné encyklopedii (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004). Encyklopedie popisuje jednotlivé technické památky, datuje jejich vznik a také současnost. Technické památky se věnují jednotlivým profilovým oborům, do nichž lze jednotlivé technické památky zařadit. Publikované skutečnosti o technických památkách byly spojeny s technologickými proměnami v hospodářství.

Přístup v monografii (Lednický, V., 2004) představuje technické památky z pohledu cestovního ruchu. Jde o využití památek jako šance dalšího rozvoje cestovního ruchu České republiky. Ukazuje zde možnosti uplatnění technických památek v cestovním ruchu a jejich mnohostranný význam.

Technické památky jsou spojeny s jejich kulturním významem (Mazáč, J., 2003). Konkrétně jde o výrobně-technické stavby a o industriální dědictví. V problematice technických památek je nutné řešit výzkum, evidenci a využití technických památek. Pozornost musí být věnována postupu předprojektové a projektové přípravy v procesu péče o stavební památky. S technickými památkami souvisí i další památky a atraktivita jako je využití skanzenů jako jedné z forem ochrany památek lidového stavitelství.

Technické památky je možné posuzovat i podle hlediska druhů. Příkladem mohou být vodní mlýny v jižních Čechách (Klempera, J., 2002). Je zde tradice mlynářského umění, mlynářských zvyklostí a jsou zde některé mlynářské rody. S technickými památkami souvisí i různé pracovní profese jako např. sekerník. Byli to odborníci, kteří dovedli vyrábět rozličná mlýnská zařízení: vodní kolo, paleční kolo, hřídel, moučnou truhlu, žebrovadla na žito, a tak dále. Prováděli však také návrhy mlýnů, propočty technických dat a dokázali účelně vystihnout nejvhodnější způsob a provoz mlýnských kol, mlýnských zařízení a strojů. Uměli dobře skloubit techniku, lidský um a praktické dovednosti.

Technické památky patří do oblasti národních kulturních památek a kulturních památek. Součástí seznamu jsou také další objekty dokládající technické dědictví našich zemí (Dvořáková, E. a kol., 2000).

Pro sestavení produktů cestovního ruchu z technických památek je důležitá jejich poloha (Novotná, D. a kol., 2004).

2.2 Vymezení některých pojmů

CESTOVNÍ RUCH – cestovní ruch představuje činnost osob, spočívající v cestování a pobytu v místech mimo místo jejich obvyklého pobytu po dobu kratší než je jeden ucelený rok za účelem využití volného času, obchodu a za jinými účely (Čech, J., 1988 In: Lednický, V., 2004)

KULTURNÍ PAMÁTKA – kulturní památka je statek, který jako doklad vývoje společnosti, jako projev tvůrčích schopností člověka nebo jako výraz vztahu k důležitým osobám či událostem dějin a kultury má takový význam, že uplatnění jeho kulturní funkce a jeho zachování budoucím generacím se stalo celospolečenským zájmem (Mazáč, J., 2003)

TECHNICKÁ PAMÁTKA – technickou památkou se rozumí jedinečné nebo typické hmotné pozůstatky dokládající vývoj techniky a její úroveň v určitých historických podmínkách (Dvořáková, E., 2001 In: Lednický, V., 2004)

AMERIKÁNSKÉ SLOŽENÍ – mlýn s dokonalým čisticím zařízením a tzv. francouzským mlýnským kamenem, tj. kamenem z křemene (Klempera, J., 2000)

ČESKÝ KÁMEN – mlýnský kámen zhotovený z vápence (Klempera, J., 2000)

FRANCISOVA TURBÍNA – přetlakový lopatkový vodní motor přeměňující část tlakové energie přiváděné vody v energii pohybovou v rozváděcím ústrojí (rozvaděči) a její zbytek v oběžném kole. Francisova turbína se skládá z rozvaděče, tvořeného věncem natáčivých lopatek, a z oběžného kola s litými nebo plechovými lopatkami, vhodně zakřivenými (Kvasil, B. a kol, 1984)

KOREČKY – dřevěné jímky, „korýtka“ umístěná na lopatkách či po obvodu vodního kola, do nichž se jímá voda, která tak působí na rotaci kola nejen svou energií, ale i hmotností (Klempera, J., 2000)

- KOREČNÍK** – vodní kolo, resp. mlýn na vrchní pohon s lopatkami z korečků, na které voda působí svou hmotností. Vodní kolo se otáčí ve směru tekoucí vody a využívá energii vody mnohem účinněji, na 70-90 % (Klempera, J., 2000)
- LOPATNÍK** – mlýn, resp. mlýnské kolo na spodní pohon, které má na obvodu málo zakřivené lopatky, které otáčí voda nárazem. Na rozdíl od korečníku se kolo otáčí proti směru toku vody a dokáže využít energii toku maximálně na 30 % (Klempera, J., 2000)
- SLOŽENÍ** – označení celého mlecího soustrojí; mlýn mohl být o jednom, dvou i čtyřech složeních, resp. podle konstrukce například českého složení. Mlýn o dvou složeních má podle směru toku složení horní a dolní, o více složeních je horní, podhorní, čtvrtý atd. (Klempera, J., 2000)
- HRÁZ** – vodní stavba budovaná napříč nebo podél toku, sloužící ke vzduť vody (hráz rybníční, přehradní), zadržování povodní (hráz retenční), k ochraně okolních pozemků před záplavami (hráz inundační, zátopová), ke zpevnění, úpravě a ochraně břehů (hráz regulační) nebo ke splavnění (hráz průplavní) (Kvasil, B., 1984)

3. Použitá metodika

Návrh metodiky projektu „Využití technických památek a atraktivit v produktech cestovního ruchu“ je sestaven na základě hodnocení jednotlivých výstupů teoretického a praktického řešení. Základní databáze tohoto problému byla již vypracována v rámci projektu „Technické památky v produktech cestovního ruchu“ číslo WB-07-04 a mně předána vedoucím bakalářské práce.

První etapou mé práce byl výběr technických památek a atraktivit, stanovení základního předmětu výzkumu a vymezení řešeného území. V této etapě jsem se zabývala studiem sekundárních zdrojů, tj. odborné literatury orientované na technické památky a kulturní památky. Dále jsem studovala mapové dokumentace a fotodokumentace a sestavila jsem si seznam památek ve vybraném území.

V druhé etapě byl proveden terénní průzkum, ve kterém jsem si ověřila seznam technických památek. V terénním průzkumu jsem si vytvořila vlastní fotodokumentaci technických památek ve svém vybraném území. Dále jsem si zaznamenávala vzdálenost jednotlivých míst a čas trvání pro cykloturistickou trasu. Prakticky jsem si ověřila náročnost trasy. Práce v terénu představuje :

- vyhledání technické památky podle informací ze sekundárních zdrojů
- popis technické památky a atraktivity do formuláře databáze
- v databázi zaznamenat možnost využití památky z pohledu stavu technické památky a vlastníka
- provedení fotodokumentace
- dotazování u místních obyvatel při vyhledávání památky
- úpravu seznamu u památek, které ztratily význam, resp. byly zničeny, zbourány apod.

Poslední etapou práce je návrh využití technických památek a místních atraktivit v produktu cestovního ruchu. Z databáze jsem vybrala údaje a fotodokumentaci, kterou jsem použila při utváření konečného cykloturistického okruhu po těchto památkách jako produktu cestovního ruchu. Tuto trasu jsem také zobrazila formou letáku, který může být nabízen v informačních centrech turistům. (Metodika k projektu „Technické památky v produktech cestovního ruchu“, číslo projektu WB-07-04)

4. Technické památky a jejich význam

4.1 Pojetí a funkce technických památek

Technickými památkami rozumíme taková lidská díla, která dokládají vývoj techniky, vědy a výroby v historii společnosti (jejich rozmanitých základních forem a užití v různých oblastech společenského života a v různých společenskohistorických podmínkách) a jejichž kulturní hodnota je takového stupně, že je v zájmu společnosti jejich trvalé uchování (Mazáč, J., 2003). Základní význam pro pochopení podstaty technických památek a jejich specifiky v celém systému kulturních památek společnosti má vymezení jejich vlastního obsahu, tedy pojmu **technika**. Je jím označováno vše, co člověk cílevědomě používá ve svém aktivním působení na přírodu v různých formách tohoto působení.

V materialistickém pojetí technikou rozumíme vše, co člověk vkládá mezi sebe a předmět práce, tedy nejen pracovní prostředek, ale též souhrn zkušeností, znalostí, způsobů a dovedností sloužících k výrobě hmotných statků pro uspokojování materiálních potřeb lidí, ovládnutí přírody a usnadnění styku mezi lidmi. Konkrétněji řečeno, chápeme technikou přírodní jevy, procesy a předměty, které člověk účelně a cílevědomě uzpůsobuje a používá ve formě různých nástrojů, strojů, zařízení, způsobů, metod a postupů k zvýšení a znásobení své fyzické a psychické aktivity v boji s přírodou. Technické památky jsou svědectvím formování podmínek materiálního a duchovního života v historii společnosti a jejího civilizačního rozvoje.

Osobitým poznávacím znakem, který odlišuje technické památky od ostatních kulturních památek, je jejich technická a výrobní funkce s cílem přizpůsobit přírodu potřebám člověka a vyrobit materiální statky. Technická hodnota zmíněných památek spočívá hlavně v uplatnění pokrokových technických principů, technologických metod a konstrukčních řešení, zejména těch, které vznikly v domácím prostředí a přispěly ke zvýšení hospodárnosti a produktivity výroby. Tato hodnota se projevuje nejen ve vlastním technickém zařízení a výrobním vybavení technických staveb a výrobních objektů, ale také v jejich provozních stavbách, jejichž plánovitě rozmístění, dispozice, řešení konstrukcí a architektonické formy byly ovlivněny výrobním procesem a technologií (Mazáč, J., 2003).

Vedle **technické hodnoty** vykazují technická stavební díla a výrobní objekty ještě další společenské hodnoty, např. hodnotu historickou a dokumentární, která je v tom, že dokládají určité vývojové stádium příslušného výrobního odvětví i technického oboru a

technologie a v dalších lokálních vazbách těchto objektů k ekonomickému společenskému vývoji. Také technické památky dokládají, že člověk tvořil svá díla s rozumem, ale i s citem a že lidská tvůrčí představivost se uplatnila nejen v technické funkci, ale i ve výtvarných formách a památky mají proto značné estetické a emocionální hodnoty. Velký počet historických technických stavebních děl a výrobních objektů je proto zároveň i architektonickými díly, která se vyznačují nespornou estetickou hodnotou, takže přesné ohraničení technických památek imobilní povahy proti uměleckým památkám je problematické a některá technická díla jsou nejen památkami techniky, ale i umění (Mazáč, J., 2003).

4.2 Vývoj přístupu k ochraně technických památek

Každá civilizovaná společnost se snaží pečovat o své kulturní tradice, mezi které nesporně patří také vývoj techniky (Mazáč, J., 2003). Tendence k ochraně technických objektů jsou známé již z období První republiky. Po vydání zákona o kulturních památkách č. 22 z roku 1958 (v roce 1987 byl nahrazen zákonem č. 20 o státní památkové péči) se památková péče začala soustavněji zabývat i památkami vědy, techniky a výroby, zjednodušeně pak nazývanými technickými památkami. V průběhu 50. a 60. let 20. století byl poprvé pořizován i soupis technických památek jako podklad pro státní seznam nemovitých kulturních památek. Hlavní důraz při výběru byl ale kladen na stáří, architektonickou kvalitu a ojedinělost objektu, takže soupis byl značně nevyvážený co do období vzniku, odvětví i lokalit. Navíc při vlastním zápisu do státního seznamu bylo k technickým památkám přihlíženo okrajově. Ochrana movitých technických památek – strojů, zařízení, výrobků – se zdařila pouze částečně.

I pozdější zápisy technických památek – do 70. let 20. století – byly prováděny buď u vyloženě technických děl (mosty, vodní díla) nebo u výrobních staveb převážně z předindustriálního období. Výhodou byl jejich přímý vztah k obdobím s hodnotnými architektonickými slohy. Industriální éra – především 19. století se svými projevy – byla považována za etapu vývoje společnosti, kterou není třeba významně chránit nebo mapovat. Výrobně-technické stavby, v té době značně stavebně i technologicky zanedbané, byly vnímány především jako zdroje exhalací, hluku a nevhodných pracovních podmínek. To se projevilo ve snaze o programovou likvidaci výrobně-technických staveb ve smíšených čtvrtích měst, pocházejících především z 19. století. Výrobní objekty industriální éry se tak staly doslova „ohroženým druhem“.

Ve světě se situace ale postupně měnila a přehodnocoval se především názor na stopadesátileté období neuvěřitelného pokroku v rozvoji techniky. Na prahu nové etapy vývoje společnosti se postupně začala formulovat i potřeba zachování „industriálního dědictví“ pro příští generace. V Anglii, kolébce průmyslové revoluce, se podle logiky historické priority zrodila **průmyslová archeologie**, věda, která definuje – zvláště pro období tzv. průmyslové revoluce – každou stavbu nebo budovu, ilustrující počátky a rozvoj průmyslu a dopravy. V roce 1971 byla při UNESCO vytvořena Mezinárodní komise pro ochranu průmyslového dědictví (TICCIH), s cílem koordinovat a organizovat mezinárodní spolupráci při záchraně průmyslového dědictví (Mazáč, J., 2003).

Neutěšený stav péče o technické památky a industriální architekturu u nás vedl v roce 1987 ke vzniku Sekce ochrany průmyslového dědictví (SOPD) při Národním technickém muzeu v Praze. Kromě osvětové a poradenské činnosti zastupuje SOPD Českou republiku v TICCIH.

Na podporu evidence industriálního dědictví vyhlásilo Ministerstvo kultury v roce 1995 programový projekt „Výzkum industriálních a technických objektů a areálů“. Nositelem projektu se stal Státní ústav památkové péče.

Dnes je „technických památek“, tedy výrobně-technických objektů zapsaných do státního seznamu kulturních památek, zhruba 1 500, každý objekt má svou evidenční kartu, postupně se doplňují, ale někdy se památková ochrana také ruší. Zvláště výjimečné stavby jsou evidovány jako národní kulturní památka. Stav chráněných objektů, zapsaných do státního seznamu, je však závislý více než na vlastní památkové ochraně na majiteli a na dostupnosti finančních prostředků.

Pro zachování **industriálního dědictví** – jako součásti kulturního dědictví – je nezbytné pečovat na lokální úrovni i o výrobně-technické stavby, které nejsou v seznamu zapsané, ale jsou autentické a mají pro určité místo historickou nebo dokumentační hodnotu. Perspektivní, ekonomicky fungující a po celém světě již vyzkoušená cesta, jak tyto stavby účinně chránit – a to bez ohledu na to, zda jsou památkově chráněné, nebo nejsou – je jejich vrácení do „aktivního života“, především formou využití pro jiné, zpravidla nevýrobní účely. Těch skutečně funkčních a v nezměněné podobě zachovaných technických památek, nadále schopných provozu a sloužících původnímu účelu je dnes již poskrovnu. Často se proto setkáváme s jejich pozůstatky a zbytky, kdy objekty a stroje jsou mnohokrát přestavované, opravované, měněné a stěhované z místa na místo.

Technika schematicky vynikne jako součást lidského tvoření, představivosti a vzdělanosti. I ve zcela změněných podmínkách zůstávají opuštěná technická díla součástí paměti místa. Představují kontinuitu, na níž naopak mohou navázat nové aktivity. A ty jsou – v naprosté většině – předpokladem záchrany, další existence, druhého života památek a opuštěných industriálních staveb (Mazáč, J., 2003).

4.3 Rozdělení technických památek

Hlavním rozdělením technických památek je podle jejich povahy, a to na nemovitě a movité. Mezi nemovitě patří výrobně-technické stavby a do movitých technických památek řadíme zařízení a stroje.

Časové třídění výrobně-technických staveb

Dle tohoto třídění je možné objekty rozdělit do dvou hlavních skupin: na výrobně-technické stavby předindustriální, z nejstarších období výroby až po přelom 18. a 19. století, a na stavby industriální z období od nástupu průmyslové revoluce na počátku 19. století až zhruba do 2. světové války. Každé z těchto dvou skupin odpovídá i společný stavebně-architektonický charakter objektů. Ten vychází především z dosaženého stupně technického pokroku.

Pro **předindustriální** objekty je charakteristická silná vazba na krajinu. Hlavní důvod byl ve využívání přírodní energie vody, větru nebo dřeva jako paliva, a v rozmístění zpracovávaných surovin a zemědělských produktů. Nejrozšířenějším strojem vrcholného středověku byl mlýn, který se stal také charakteristickou stavbou tohoto období. Dalšími výrobními stavbami z této etapy vývoje byly hamry, pily, papírny a železárny.

V **industriálním** období se stala novým stavebním druhem továrna, stejně jako nádraží nebo kancelářská budova. Charakteristickou tovární budovou byl po celé industriální období vícepodlažní výrobní objekt, rozšířený nejprve v textilní výrobě. V rozvoji industriální architektury sehrály významnou roli také nové stavební materiály a konstrukce. Používání kovových konstrukcí zasáhlo již od konce 18. století do rozvoje konstrukcí vícepodlažních staveb, výrobních a výstavních hal, nádraží a mostů (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

Třídění podle jednotlivých druhů výrobních odvětví

- **Doprava** – budování základní silniční sítě, koněspřežní železnice, vodní doprava, budování základní železniční sítě, veřejná doprava osob ve městech
- **Dřevo a jeho zpracování** – tesařství, truhlářství - soustruh na dřevo, košíkářství, strojní výroba - pily, frézky, doprava dřeva - stavba vorů, plavení dřeva, vodní hrábě
- **Elektroenergetika** – elektrárny, transformátory, elektrické lampy, rozvod elektřiny
- **Elektrotechnika** – parní stroj, elektrická dráha, telegraf
- **Hornictví** – rýžování, dolování - důlní čerpadlo, hutě, těžba železných rud - těžní věž, těžba uhlí - uhelné doly
- **Hutnictví** – výroba železa - železářský hamr, vysoká pec, železárny, ocelárny
- **Chemický průmysl**
- **Keramika a porcelán** – kaolinky - cihlářské výrobky, žáruvzdorné výrobky, výroba kachlů a kamen, keramičky - hrnčířské výrobky, porcelánky
- **Knihťiskařství a polygrafické techniky** – tiskárny - knihťiskařské lisy, sazárny, typograph, linotyp,
- **Koželužství a kožedělný průmysl** – koželužny
- **Lázeňství** – využití minerálních vod a plynů - jímací zařízení, těžba a zpracování peloidů, kolonády
- **Mincovníctví** – mincovny, ražba mincí - razidla, razicí stroje
- **Papírenství** – papírny - holandry, papírenské stoupy, řezačky hadrů, kalandry
- **Plynárenství** – plynárny - plynoměry, plynové osvětlení, plynojemy,
- **Poštovníctví** – poštovní vozy, telegrafy, telefonní centrály
- **Potravinářství** – vodní mlýny, pekárny, pivovary, vinné sklepy - lisy, odzrňovače, čerpadla na víno, mlékárny, lihovary, cukrovary
- **Sklářství** – sklářské hutě, sklárny, brusírny,
- **Slévárenství** – slévárny - výroba zvonů, pomníků, soch, litinových šperků
- **Strojírenství** – strojírny - stavba strojů (zemědělské, mlýnské, parní), automobilový a letecký průmysl
- **Textilnictví** – tkalcovské stavy, mykací stroje, spřádací stroje, textilní továrny
- **Věda aplikovaná** – měřické přístroje, zeměměřictví,
- **Vodohospodářství** – přehrady, vodní nádrže, městské vodárny, kašny, fontány
- **Vojenství** – pevnosti, zbrojovky - výroba zbraní, tanků (Hlušičková, H. a kol., 2002-2004)

4.4 Vybrané druhy technických památek

Kovářny

Donedávna byl život na vesnici nemyslitelný bez kováře, proto byla kovárna skoro v každé obci. Kováři vyráběli prakticky všechno zemědělské nářadí – různé druhy motyk a seker, dláta apod. Převážně se však zabývali kováními na vozy, saně a pluhy, zruční kováři vyráběli i jednoduché zámky. Svou prací se podíleli na lidovém výtvarnictví – mezi umělecké práce je možno zařadit tepané zděře a třmeny na oje vozů a saní, okenní mříže, závěsy a panty ke dveřím, kování k truhlám a almarám.

S kovářstvím úzce souviselo podkovářství. Kromě koní se podkovával i hovězí dobytek, neboť menší sedláci zapřahali k vozu nebo pluhu voly či krávy. Protože základní surovinou pro kováře i podkováře bylo železo, byl každý kousek pečlivě shromažďován. U každé kovárny se nacházela kupa železného šrotu a uvnitř býval – obyčejně ve výklenku pod výhni – příruční sklad.

Kovářny stávaly obyčejně při silnici, což souviselo zejména s okováváním. Kromě kovářů si stavěli soukromé kovárničky sedláci; byly vybaveny polní výhni, ale obvykle bez kovářského měchu. Vzhledem k tomu, že převážná část kováren byla dřevěná, bývaly častou obětí požárů; to je jeden z důvodů, proč se jich do dnešní doby dochovalo poměrně málo (Maršák, M., 1981).

Rybníky

České rybářství má starodávnou tradici a dobré jméno ve světě. Rybníky vznikaly u nás od 12. století na říčkách nebo potocích a říkalo se jim stavy. Rybníky v dnešním pojetí, tj. s hrází zpevněnou tarasem a s výpustmi vody pro výlov, byly budovány od 14. století a ve své době patřily k vrcholným vodohospodářským dílům našeho kontinentu. Nejvíce rybníků je v Třeboňské pánvi a Českobudějovické pánvi.

Rybníky slouží především k chovu ryb. I když jde o tradiční chov, opírá se dnes o nejnovější vědecké poznatky; ustoupilo se od nasazování několika kapřích generací najednou. Nyní se rybníky dělí na tři skupiny: Prvním stupněm jsou rybníky třecí, s chovem rybích matek. Dalším stupněm jsou rybníky plůdkové, kam se přemisťuje rybí potěr. Po uplynutí jednoho roku se rybník vyloví, rybky se roztrídí a vybrané jsou nasazeny do rybníků hlavních. Kromě chovu ryb slouží rybníky rovněž jako nádrže užitkové a pitné vody, jako rekreační vodní plochy (Maršák, M., 1981).

Rybníky patří k těm památkám, které reprezentují přínos našich zemí k obecnému technickému vývoji. Jsou zároveň zařízením, které po celá staletí umožňuje optimální hospodaření s vodou a reguluje klima okolní krajiny. Stavba rybníků a jejich hrází osázených stromy učinila plochou krajinu zajímavější, ale měla i svůj hospodářský význam - bránila záplavám.

Rybníky mají velký význam: udržují výšku hladiny podzemní vody a vydatnost pramenů; působí příznivě na klimatické a vegetační poměry okolní krajiny; jsou pozoruhodnými shromaždišti (a proto mnohé z nich i rezervacemi) vodního ptactva; jsou charakteristickými prvky krajiny (Maršák, M., 1981).

Větrné mlýny

Větrné mlýny patří k těm technickým památkám, které se dodnes zachovaly téměř v původní, nezměněné podobě; až donedávna mlely obilí stále stejnou technikou (Maršák, M., 1981).

Dřevěný sloupový mlýn – zvaný též beraní, kozlečí, německý nebo moravský – spočívá na dubovém trámovém klíči, z jehož středu je vztyčen nosný sloup zvaný tatík, podpíraný čtyřmi vzpěrami – apoštoly. Tatík vrcholí čepem, na kterém spočívá vodorovný trám – matka. Kolmo k ní se kolem tatíka otáčejí další dva trámy ve tvaru sedla, jimž se říkávalo dědek a babka. Na této nosné konstrukci byla osazena šalovaná klec mlýna, rozdělená na mlýnici se šalandou a v horním patře na zanášku a sedlový krov. Mlecím složením otáčela lopatková hřídel, zakončená lopatkami větrného kříže; na ni bylo přisazeno paleční kolo. Jeho zuby zapadaly do trejbu, zasazeného do vertikálně uložené železné osy, které se říkávalo vřeteno; její spodní konec byl nasazen do ložiska horního mlecího kamene – běhúnu. Na lopatkové hřideli byla osazena čtyři obdélníková, příčkami zpevněná křídla, která se vyplňovala plachtami (později šindelem); podle síly větru je bylo možno vkládat nebo vyjímat. Proti větru se natáčela celá stavba pomocí tzv. ocasu.

Zděné větrné mlýny – holandského typu – byly různě robustní, válcové nebo kuželovité kamenné stavby. V našich zemích se objevily teprve v 18. století. Proti větru se natáčela jen střecha, spočívající na kolečkách, která se pohybovala po železné kolejnici po obvodu zdíva. Dochovaly se většinou již bez původního zařízení; ze všeho nejdříve se ničila křídla, později i vnitřní vybavení, někdy i střecha. Často byly mlýny přestavovány v obytné budovy, skladiště, dokonce i v rozhledny.

K nejtýpickejší oblastem větrných mlýnů u nás patří Morava a Slezsko, i když v Čechách – zejména v severních a východních – je také občas nalezneme (Maršák, M., 1981).

Vodní hamry

Jednou z důležitých etap pro výrobu železa byly hamry – železářské dílny používající k pohonu kladiv vodních kol a vodní síly.

Základním zařízením hamru bylo kladivo, poháněné (přesněji zvedané) vodním kolem, které opracovávalo kujné železo. Velmi důležitou součástí byla redukční pec, kde se železo vyrábělo; známe dva druhy pecí – výhňové a šachtové.

Výhňové pece byly běžné zejména v Krušných horách; do nístěje byla dospod uložena vrstva dřevěného uhlí, na ni rozdrcená železná ruda s vápencem a pak další vrstvy dřevěného uhlí a železné rudy. Hoření bylo podporováno a redukováno dmýcháním (dmýchadla byla rovněž poháněna vodními koly). Po 8-12 hodinách vznikla železná hrouda o váze asi 2-3 centýře (100-150 kg) a ta se po zchladnutí vylamovala z nístěje a vodním kladivem dělila na 4-6 kusů. Ty se pak podle potřeby vyhřívaly ve výhni a vodními kladivy opracovávaly na železářské zboží. U vodního kladiva stál konštyř čili podlévač, který poléval kované železo vodou, aby bylo hladké. Kromě něho pracoval v hamru haur, mající na starost dřevěné uhlí, a ponocný – noční hlídač.

Šachtových pecí se užívalo ke zpracovávání rud obsahujících měď nebo rud obtížněji tavitelných; takové bylo třeba nejdříve roztlouct ve stoupách, třeba až na velikost ořechu, případně pražením zbavit dalších příměsí. K výrobě železa z takové rudy bylo třeba použít prostorné pece, vysoké asi 2,5 m, do které se vešlo hodně rudy i dřevěného uhlí, a redukční proces bylo zapotřebí někdy i vícekrát opakovat.

Práce zde byla sezónní a řídila se podle objednávek na zboží, dostatku rudy a uhlí. Výrobkem z hamru bylo jednak obchodní železo zvané šín (plochý kus železa), prodávané kovářům a kolářům, jednak hotové výrobky, jako radlice, motyky, lopaty, krojidla či hornická želízka. Speciálními výrobky některých hamrů byly srpy a kosy, drát a plechy (Maršák, M., 1981).

Vodní mlýny

Mlýnářství patřilo k nejstarším a v minulosti u nás i nejrozšířenějším řemeslům. Má proto dlouholetou tradici a tvoří dnes podstatnou část potravinářského průmyslu.

Postupujeme-li od vody, která byla hybnou silou vodního mlýna, začínala mlýnská činnost u stavidla. To regulovalo přítok vody do náhonu, který byl uměle vytvořen a směřoval vodu do korýtek či lopatek upevněných na mlýnském kole po celém jeho obvodu. Naplněné lopatky nebo korýtka svou váhou točily kolem. Podle způsobu pohonu se rozlišovaly druhy vodního kola, zatímco lopatník byl na spodní vodu, korečník je na svrchní rodu. Byly ovšem i mlýny na tzv. střední pohon.

Hřídel vodního kola převáděl pohyb uvnitř mlýna na palečné kolo, a to pak na kolmé vřeteno, nesoucí na vrchním konci válcovitý kámen zvaný běhoun. Spodní deska či plocha kamenného běhounu musela být úplně vodorovná a blízká ploše jiného kamene, spodku, jehož středem vřeteno volně procházelo. Třecí plochy kamenů byly od středu k obvodu rýhované. Protože se třecí desky obou kamenů často opotřebovaly, musely se ostřit. Třením mezi kameny se obilí zbavuje plev. Z nich vznikají otruby. Zrno se čím dál víc obrušuje, až vzniká prášek – mouka. Je-li rozdrnceno na drobné částičky, dostaneme krupici, když je jen zakulaceno, kroupy. Jemnost výrobků záleží na vzdálenosti mlecích kamenů.

Jestliže hřídel vodního kola roztáčí jen jeden kamenný běhoun, říká se o mlýně, že má jedno složení. Když má mlýnské kolo dostatečně silný přítok vody, a tedy i dostatek síly, může mít na jednom hřídeli složení dvě (Klempera, J., 2000). Nákresy mlýnských kol, stroje mlýna a model mlýna tzv. českého složení naleznete v příloze č. 4.

5. Technické památky na Českobudějovicku

České Budějovice jsou pozoruhodné tím, že mohou nabídnout bohatství technických památek, dokládajících úroveň dovednosti našich předků. Mnohé z nich jsou dokonce světově proslulé. Nejvýznamnější je koněspřežní dráha vedoucí z Českých Budějovic do Lince. Mezi zajímavé technické památky se řadí pivovar Samson, Lannova vila s loděnicí, Samsonova kašna, Černá věž, Bastionová pevnost a mnohé další.

Ale nejen České Budějovice se mohou pyšnit technickými památkami. I okolí Českých Budějovic má v nabídce technické památky, o kterých málokdo ví. Mezi zajímavé technické památky na Českobudějovicku patří rudný důl v Rudolfově a v Adamově, kde je také muzeum dolování stříbra, Buškův hamr ve Lništi u Trhových Svinů, strážní domek koněspřežky v Kamenném Újezdu, základní nivelační bod v Lišově, pranýř v Borovanech a další.

Tato práce je však zaměřena na technické památky, které se rozprostírají v obcích od západu po sever od Českých Budějovic. Část tohoto území jsou tzv. Hlubocká a Zbudovská blata, kam patří např. Plástovice, Opatovice a Zliv. Některé obce jsou také částí Blanského lesa – podhůří např. Holašovice, Kvítkovice, Strýčice a Tupesy. Území je přesněji vymezené mapkou v příloze č. 1.

5.1 Čakovec

Asi jeden kilometr od obce Čakovec se nachází vodní mlýn zvaný Podevrážský. Mlýn stojí ve výšce 400 m n.m. na severní straně Mlýnského rybníka o ploše 5,9 ha. Záznamy o vzniku mlýna se nedochovaly. Z dostupných pramenů vyplývá, že k jeho pohonu sloužila původně dvě vodní kola na svrchní vodu o průměrech 3400 mm. Přítok vody ke kolům byl veden dvěma žlaby zasazenými do hráze. Mlýn měl dvě česká mlecí složení (Hlušičková, H. a kol., 2002-2004).

Po roce 1900 byl vybaven válcovou mlecí stolicí s hranolovým vysévačem. O deset let později byla instalována další stolice s příslušenstvím. Od roku 1913 sloužil k pohonu mlýna mimo vodních kol také plynový motor o výkonu 11 kW. V roce 1919 byla obě vodní kola nahrazena kotlovou horizontální Francisovou vodní turbínou. Současně s instalací vodní turbíny byla vybudována strojovna, do níž byl přemístěn plynový motor. Roku 1922 mlýn vyhořel. Po požáru zde byla postavena nová, modernější mlýnská budova s moderním mlecím zařízením a mlýnicí vybavenou čističkou obilí, loupačkou, dvěma

žitnými stolicemi, jednou dvojitou pšeničnou stolicí, šrotovkou a porcelánkou, dvoudílnými vysévači a dalšími stroji.

V letech 1945 – 49 bylo zařízení mlýnu doplněno dalším mlýnským zařízením. Mlýn Podevráž mlel kromě selského mletí též obchodně. Provoz mlýna byl zastaven v roce 1970. Vodní turbina po jeho vyřazení z provozu sloužila k výrobě elektrické energie pro původního majitele mlýnu (Hlušičková, H. a kol., 2002-2004).

5.2 Hluboká nad Vltavou

Městečko Hluboká nad Vltavou je proslulé svým zámek Hluboká, který je vystavěn podle vzoru královského zámku Windsoru. Ale kromě tohoto zámku, jednoho z nejvyhledávanějších v naší republice, nabízí Hluboká nad Vltavou i několik technických památek.

Bezdrev

Rybník Bezdrev na Bezdrevském potoce, jenž se nachází 4 km na západ od zámku Hluboká nad Vltavou, založil i se sousedním Munickým rybníkem v roce 1494 Vilém z Pernštejna, který získal v roce 1490 od krále Vladislava II. do zástavy hlubocké panství. Zemní hráz rybníka, vysoká 7,8 m a dlouhá v koruně 400 m, vzdouvá vodu na vzdálenost 4,4 km. Plocha hladiny rybníka, zmenšená úpravami v 18. - 19. století, je 393,5 ha. Svou velikostí se řadí na druhé místo v České republice. Proti nebezpečnému stoupaní hladiny povodňovým přítokem z velkého povodí je rybník chráněn jalovým splavem v jižní části hráze a menším v severní části k regulaci výšky hladiny a dvěma výpustmi. Při silnici je u rybníka stará renesanční bašta z 18. století (Hlušičková, H. a kol., 2002-2004).

Rybník se dnes využívá především k chovu ryb. Produkci ryb zaujímá první místo. Výlov rybníka se koná každý lichý rok v druhé polovině října. Bezdrev slouží také k rekreaci. Na jedné straně je camp a chatičky k pronajmutí. Na druhé straně jsou soukromé rekreační chaty. Zde také sídlí tři yachetní kluby: Slavoj, DIM a KOH-I-NOOR. Na rybníku Bezdrev se každoročně koná několik yachtařských závodů mimo jiné i mistrovství republiky.

Litinová zimní zahrada a veranda zámku

Litinová konstrukce zimní zahrady (oranžerie) a verandy na zámku Hluboká jsou jedním z nejlepších příkladů monumentálního uplatnění železa v architektuře 19. století v Čechách (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004). V té době vlivem průmyslové revoluce proniklo železo i do stavitelství a architektury v podobě samonosných litinových konstrukcí. Šlo o prefabrikované díly, jež se daly na místě v krátkém čase smontovat v celek.

Zimní zahrada je rozlehlá zasklená litinová hala na 33 vysokých sloupech s četnými kružbami, mřížovým a ozdobnými detaily. Tvoří spojnice mezi budovou zámku a bývalou jízdárnou, dnešní Alšovou jihočeskou galerií. V duchu romantické gotiky byla postavena jako první do roku 1859, snad podle návrhu architekta F. Beera, který řídil do roku 1855 přestavbu zámku. Zasklené litinové schodiště, vedoucí ze zimní zahrady do zámku (zbrojnice) bylo dodáno v letech 1865–66 a to slévárnou Petera Steffense. Protože v době stavby zimní zahrady tato slévárna již existovala, je možné, že v ní byla odlita i její konstrukce.

Litinové verandy obklopují zadní průčelí zámku v délce asi 60 m a zasahují svými otevřenými prostory, sloupovým a točitými schodišti od přízemí až do druhého patra. Užiténá plocha dosahuje téměř 700 m². Celková váha použité litiny je asi 120 t. Tuto monumentální, avšak vzdušnou a působivou konstrukci rovněž dodala a smontovala slévárna Petera Steffense a to v letech 1967–68, patrně podle návrhu F. D. Deworeckého, který tehdy vedl dokončovací práce v zámku.

Litinová veranda prošla od roku 1993 generální opravou, kdy byla zcela snesena a na svém místě nově smontována začátkem roku 1996. Nové, stilově shodné litinové konstrukce jsou v prostorách hotelu Štekl, sousedícího se zámkem. Vznikly při dostavbě objektu v 90. letech 20. století (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

Kašna

Kašna se nachází na nádvoří starého úřednického domu čp. 26. Tato kašna je kamenná, osmibokého půdorysu, s polygonálním kamenným pilířem uprostřed. Pochází z roku 1845 (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004). Z vodohospodářského hlediska kašny sloužily jednak k zásobování domácností vodou, jednak tvořily rezervu vody pro hašení požárů. Kašna na nádvoří u zámku Hluboká nyní slouží k estetickým účelům a jako místo k odpočinku.

Vodárna zámecká

Bývalá vodárna na užitkovou říční vodu je v domku z roku 1735 v místní části Podskalí, u silnice směrem na Záměstí vpravo. Původní vodárna pocházela z roku 1551. Pracovala jako vodní trkač. Pístovou pumpou, poháněnou vodním kolem na spodní vodu, byla voda vytlačována až do úrovně 2. patra zámku (tehdy hradu), tj. do výšky asi 120 m, kde byla kašna. Zní se voda rozváděla samospádem do příslušných místností zámku. Trkač byl v provozu do roku 1735 a v roce 1822 byl objekt upravován. Současné zařízení na vrchní vodu bylo instalováno roku 1932 v souvislosti s regulací Vltavy.

Po generální opravě v roce 1989 je toto neobvyklé zavlažovací zařízení, které kromě jiného i odvodňuje lužní louky u řeky Vltavy, opět v provozu. Na pravé straně štítové stěny domku jsou v omítce vyznačeny výšky hladiny Vltavy při povodních (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

5.3 Kvítkovice

Asi kilometr od obce Kvítkovice stojí Nový mlýn. Původní kvítkovický mlýn stál u Mlýnského rybníka. Voda do Mlýnského potoka přitéká z potoka Štírovce, který sem teče od obce Lipí. Vedle tohoto rybníka bývala vodní nádrž a u ní stával starý mlýn, jehož původ sahá až do středověku. Protože ale voda na mlýnské kolo měla malý spád, starý mlýn byl zbourán. O dva kilometry níže později vznikl mlýn nový, jenž měl spád vody na kolo 3 metry. Vodní kolo bylo na svrchní vodu a mělo průměr 2 metry a táhlo v minulosti jen jedno české složení. V novější době byl mlýn opatřen válcovací stolicí 500/300 mm a dalším modernějším mlýnským zařízením, jako jsou výtahy, hranolové vysévače a výpomocný naftový motor.

K mlýnu patřila také usedlost s deseti hektary pozemků. Mlýn zůstal v činnosti do roku 1940 (Klempera, J., 2002). V současné době je mlýn využíván jako rekreační chalupa. Zachováno zde zůstalo vodní kolo, které je však na elektrický pohon.

5.4 Opatovice

Opatovice představují mimořádně hodnotný a ucelený soubor zděné lidové architektury. Patrně nejpůsobivější a nejznámější lidovou stavbou (a také technickou památkou) je zde zděná kovárna z roku 1852, uzavírající od západu prostor návsi. Kovárna má sedlovou střechu a charakteristický křídlový štít s motivem „zavěšených“ volut a další střídmou štukovou výzdobu. Ve štítové stěně se do návsi otevírá podkovárna

krytá valeným obloukem. Vedle kovárny stojí zděné obytné stavení. V kovárně se zachovala výheň a byla i s obydlím opravena. V současné době je využívána k rekreaci (Hlušičková, H. a kol., 2002-2004, Pešta, J., 2004).

5.5 Plástovice

Bezpochyby nejznámější stavbou nejen v Plástovicích, ale na celých Zbudovských blatech je slavná zděná kovárna z roku 1852 v jižní části návsi. Směrem k jihu je otevřena půleliptickým obloukem podsíně pracovního prostoru, interiéry jsou zaklenuté plackovými klenbami. Kovárna má sedlovou střechu se dvěma křídlovými štíty bez volut, jen se střídou plochou výzdobou (hvězdičky, koňská hlava). Kovárna je součástí vesnické památkové rezervace, která byla v Plástovicích vyhlášena na jaře roku 1995. Vnitřní zařízení kovárny slouží k dekoraci a v současnosti je využívána jako klubovna, kde mají místní obyvatelé posezení (Pešta, J., 2004).

5.6 Strýčice

Zde na okraji obce u Strýčického potoka můžeme nalézt mlýn Bártův. Voda z tohoto potoka byla vedena od jezu do dvoudílného rybníka, odtud pak náhonem po navezené hrázi ke mlýnu. Šíře náhonu byla 2 metry a výška hráze u mlýna 3 metry, spád vody činil 4,8 metru. Mlýn měl původně dvě mlýnská kola na svrchní vodu o průměru 4 metry. Ta poháněla dvě česká složení a jeden pár stoup. Vodní kola se rovněž využívala k pohonu zemědělských strojů – mlátičky, řezačky, okružní pily aj (Klempera, J., 2002).

V roce 1842 byl mlýn přestavěn. Zůstalo tu jen jedno vodní kolo na střední vodu. Kolo mělo tak velký průměr, že přečnívalo přes střechu mlýnice. Kvůli technickým potížím bylo kolo zrušeno a nahrazeno dvěma koly na svrchní vodu. Každé kolo pak pohánělo jedno složení.

V roce 1889 došlo k druhé přestavbě Bártova mlýna. Po ní se ve mlýně nacházelo toto zařízení: jedno francouzské mlecí zařízení, jedna čtyřválcová stolice a dva hranolové vysévače. Později poháněl mlecí zařízení benzinový motor na nasávaný plyn. Mlecí a čisticí stroje byly doplněny loupačkou, reformou a míchačkou na mouku.

Do roku 1890 měl mlýn jako přidruženou výrobu mechanizovanou pazdernu, malou dřevěnou boudu postavenou na břehu potoka těsně za mlýnem pod ústím Babického potoka. Zařízení pazderny pohánělo menší kolo na spodní vodu o spádu 1 metr. Využívala se tak vodní síla Babického potoka a přepadu vody od jezu. V pazderně bylo zařízení na

lámání lněných stonků a na česání lněné koudele. V roce 1890 pazderna shořela a po úpravě toku potoka již nebyla obnovena. K mlýnu patřila zemědělská usedlost o výměře 15 hektarů (Klempera, J., 2002).

V roce 1947 došlo k rekonstrukci mlýna s výměnou všech podlaží a doplněním nového vybavení – čistícího stroje na obilí, loupačky, čtyřválcové stolice 300/300 x 2, dvojitých výtahů, pomocného zařízení jako sila na obilí, zásobníků na mouku a otruby. Mlýn byl také přizpůsoben na střídavé mletí žita a pšenice a na šrotování.

Roku 1928 došlo k zapojení výpomocného elektrického pohonu. Od roku 1967 se na Bártově mlýně mlel mimo obilí i sušený sýr – Kassein.

Provoz ve mlýně se zastavil v poslední den roku 1975. Kromě mlýna v Mladé Vožici šlo o nejdéle činný malý mlýn v Jihočeském kraji (Klempera, J., 2002).

5.7 Tupesy

V obci Tupesy můžeme vidět zděnou kovárnu v samostatném objektu s podkovárnou otevřenou krytým valeným obloukem k silnici, se štukovými znaky kovářského řemesla a letopočtem 1848 ve štítě. Kovárna je nyní využívána k rekreačním účelům (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

5.8 Vhlavy

Při průjezdu touto obcí se dostáváme k Vhlavskému rybníku. Hráz tohoto rybníka se zakřiveným půdorysem pochází asi z 18. století, s novějšími úpravami, je dlouhá asi 120 m. Koruna hráze se širokou cestou je osázena z obou stran duby, na jižní straně ve dvou řadách. Dřevěná pravoúhlá výpusť je nahoře přepažena a při dolním okraji je spojena roštem z kuláčů (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

5.9 Zliv

V městečku Zliv je technickou památkou továrna na keramické a šamotové zboží. Areál továrny je situován na severozápadním okraji města, podél železniční trati Plzeň – České Budějovice.

Pozemky v Blané u Zahájí, kde byla později zahájena průmyslová těžba hlíny a okrů, byly součástí velkostatku Frauenberg knížete Jana Adolfa Schwarzenberka. Na tato naleziště upozornil v roce 1880 zdejší rodák Adalbert Kocourek, profesor na jednom z vídeňských gymnázií. Současně navrhl nahradit čtyři dosavadní knížecí cihelny jedním

moderním závodem. Těžba okru byla zahájena v roce 1882. Surovina byla dopravována do knížecí mlýnice u rybníka Bezdrev (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

V letech 1884–85 byla při železniční trati na okraji obce Zliv postavena továrna na zpracování hlíny a okrů z dolu v Blatné. Výroba byla zahájena v roce 1886, v té době měla továrna kolem 500 zaměstnanců, z toho 50 pracovalo v povrchové a hlubinné těžbě surovin.

Knížecí Schwarzenberská továrna na zboží hliněné a barvy zemité ve Zlivi nabízela v roce 1894 výrobky cihlářské, kameninové, dlažební, kamnářské a žáruvzdorné a zemité barvy (pro olejové nátěry, jakož i do vápna na fasády). Z cihlářských výrobků byly vyráběny cihly pro vodní stavby a komíny a střešní tašky všech druhů. Z kamnářských výrobků kachlová kamna světlých moderních glazur a sporákové kachle. Z žáruvzdorných výrobků byly nabízeny především šamotové cihly na vyzdívky parních kotlů, pro vápenky, pece k pálení cementu, cihel, pro sklárny, vysoké pece, kuplovny a jiné. Denní výroba byla tehdy uváděna více než 1.000 q zboží (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

S červenými a žlutými lícovými cihlami z té doby je možné se dosud setkat na mnoha stavbách na Budějovicku. Produkce továrny se také vyvážela do několika evropských zemí, ale také do Asie a do Jižní Ameriky.

Obtíže se zajištěním odbytu v 90. letech 19. století vedly k úvahám o prodeji továrny. Od 1. 10. 1900 byla propachtována akciové společnosti Západočeské továrny kaolinové a šamotové v Horní bříze. K prodeji továrny ve Zlivi uvedené společnosti došlo až 1. 4. 1919 (za 941.338 korun). Důl v Blatné však zůstal v majetku Schwarzenberků a továrna od nich musela suroviny nakupovat (k prodeji dolu došlo až v roce 1936). Zatímco za 1. světové války měla továrna mnoho zakázek, po skončení války výroba značně poklesla a počet zaměstnanců se snížil na 200. Ve 20. letech výroba postupně rostla, v roce 1928 továrna zaměstnávala 380 osob a roční produkce činila 14 650 t. V důsledku hospodářské krize na počátku 30. let byla v letech 1932–37 výroba zcela zastavena. Do Horní Břízy tehdy přešlo 10 zaměstnanců, ostatních 230 bylo propuštěno. Po obnovení výroby v roce 1937 pracovalo v továrně 90 osob, v následujícím roce vzrostl počet zaměstnanců na 322 (Hlušíčková, H. a kol., 2002-2004).

V té době sdružovaly Západočeské továrny kaolinové-šamotové a slovenské závody magnesitové, akc. spol., s generálním ředitelstvím v Praze, 19 závodů, z nichž 10 se nacházelo v západních a jižních Čechách. Roční výroba společnosti činila 500 000 t v hodnotě 250 mil. Kč, společnost zaměstnávala kolem 6 000 úředníků a dělníků.

Na konci 30. let byla zahájena modernizace továrny, na místě starých pecí č. 3 a 4 byla postavena první tunelová pec. První výrobky v ní byly vypáleny v květnu roku 1940. Za druhé světové války vzrostla poptávka po žáruvzdorných výrobcích. V roce 1944 bylo vyrobeno 16 500 t šamotových výrobků a podstatná část výroby se vyvážela.

V roce 1946 byla uvedená společnost znárodněna, továrna ve Zlivi zůstala součástí nově vzniklého národního podniku. K 1. 1. 1950 vznikl samostatný podnik Šamotka Zliv s provozy Zliv, Lipnice a Jetětice. V letech 1957–60 byla zlivská šamotka součástí Chlumčanských keramických závodů, od roku 1961 byla začleněna do n. p. Calofrig Borovany. Roku 1960 byla zastavena hlubinná těžba hlíny v dole Blaná.

V roce 1962 byla uvedena do provozu nová přípravná hmot se třemi kolovými mlýny. V letech 1965-67 byly postaveny dvě nové tunelové pece se sušárnou a přehřívárnou. Tehdy tvořil 60 % výrobního programu materiál používaný při lití oceli, dále se vyráběly ohnivzdorné vyzdívky pro sklářský, plynárenský a chemický průmysl a tzv. lehké šamoty pro rotační pece (značka Tenzirex). Nadále byly vyráběny také šamotové výrobky pro stavebnictví, včetně komínových rour (v roce 1979 zakoupena licence na komínové roury Schiedel).

K 1. 5. 1992 byl státní podnik Calofrig přeměněn na akciovou společnost. Šamotka ve Zlivi byla v roce 1997 prodána německé firmě Schiedel. V současné době továrna ve Zlivi pokračuje ve výrobě komínových systémů (Hlušičková, H. a kol., 2002-2004).

6. Využití technických památek v cestovním ruchu

Nejintenzivnější způsob společenského využití technických památek představuje jejich zpřístupnění jako prohlídkových objektů. Technická stavební díla a výrobní objekty potřebují totiž k plnému uplatnění své odpovídající hodnoty, odpovídající instruktivní interpretaci. Proto je třeba již při přípravě památkové obnovy těchto objektů v rámci zpracovaného záměru obnovy rozhodnout, zda vybrané objekty, které reprezentují určité vývojové stádium rozvoje produktivních sil a některých výrobních technologií, mohou být zpřístupněny jako:

- prohlídkové objekty předvádějící původní výrobní funkci
- prohlídkové objekty v klidu
- zpřístupněné samoobslužné objekty

Při uplatnění první formy prezentace technické památky hraje rozhodující úlohu zjištění, zda je možné v rámci památkové obnovy objektu zachovat funkční schopnost jejího technického a výrobního zařízení, nebo ji obnovit na základě částečné rekonstrukce. K tomuto způsobu zpřístupnění se hodí především objekty, které se po vyřazení z provozu zachovaly v kompaktní podobě včetně produkčních zařízení.

Jedná-li se o výrobní objekty, které se dochovaly jen s částí technického a výrobního zařízení, které není schopno funkce, mohou být tyto objekty zpřístupněny jako prohlídkové objekty v klidu. Je třeba si ale ověřit, v kterém objektu stejného výrobního odvětví a typu můžeme získat chybějící prvky technického a výrobního zařízení, aby vytvořily cenný doplněk k dochovanému zařízení objektu.

Pod označením samoobslužné přístupné objekty se rozumí ten způsob prezentace památky, kdy se u technických památek, které se zachovaly ve fragmentálním stavu zpravidla jen jako budovy nebo jejich zbytky, například historické cihelny, vápenky, torza vysokých pecí, ale i u historických vodních děl, která jsou dosud v provozu, instalují informativní panely se základními údaji o historii, funkci a významu objektu, doprovázené pro větší názornost schématem výroby, situací, půdorysem a řezem, případně ideální rekonstrukcí objektu (Mazáč, J., 2003).

6.1 Využití technických památek na Českobudějovicku

Ve vybraném území jsou z technických památek zastoupeny především vodní mlýny a kovárny. Technický stav objektů je u mnohých dobrý, ale u většiny z nich bez zachování technologie výroby. Jsou většinou v soukromém vlastnictví bez výraznějšího potenciálního využití v cestovním ruchu.

Památky využívané v cestovním ruchu

Z uvedených technických památek se pro cestovní ruch v současnosti využívají pouze dvě. První z nich je rybník Bezdrev, který se využívá k rekreaci a také k pořádání yachtařských závodů. Odbočením ze silnice se můžeme dostat do kempu, který je především pro milovníky stanování. Nachází se zde však i několik chatiček. Ke kempu patří restaurace a také půjčovna lodiček a šlapadel. Naproti kempu přes rybník jsou tři yachetní kluby, kde se pořádají zmiňované závody. Druhou využívanou památkou je litinová konstrukce Zimní zahrady, která spojuje zámek Hluboká a jízďárnu (dnešní Alšovu jihočeskou galerii) a která umožňovala pobyt v přírodě i v zimních měsících. V Zimní zahradě bývají pořádány různé výstavy a také společenské akce. Jižní průčelí zámku uzavírá litinová, bohatě zdobená konstrukce oranžerie, navazující na barokně upravený parter s kašnou v popředí. Zámek Hluboká je jedním z nejvyhledávanějších zámků v naší republice a proto i Zimní zahrada a oranžerie jsou často navštěvované a obdivované.

Při cykloturistických výletech jsou navštěvovány kovárny v obcích Opatovice a Plástovice. Tyto dvě vesnice představují soubor lidové architektury. Opatovice jsou vesnickou památkovou zónou a Plástovice jsou vyhlášeny vesnickou památkovou rezervací. Proto jsou tyto i další vesnice v okolí navštěvovány cykloturisty a tudíž i kovárny, které se zde nacházejí.

Památky využitelné v cestovním ruchu

Jako prohlídkové objekty by se daly využít Bártův mlýn ve Strýčicích a Podevrážský mlýn u Čakovce. Jedná se o výrobní objekty, kde se dochovalo technické a výrobní zařízení nebo jeho část. Pokud by zařízení nebylo schopno funkce, mohou být tyto objekty zpřístupněny jako prohlídkové objekty v klidu. Pokud by bylo možné v rámci památkové obnovy objektu zachovat funkční schopnost jejího technického a výrobního zařízení, nebo ji obnovit na základě částečné rekonstrukce, mohly by být mlýny prezentovány jako prohlídkové objekty předvádějící původní výrobní funkci. Oba objekty

jsou však v soukromém vlastnictví a majitelé nemají prostředky na jeho rekonstrukci nebo ani o tuto rekonstrukci nemají zájem. Objekty je možné v současném stavu navštívit po domluvě s majitelem.

Památky nevyužitelné v cestovním ruchu

Sáma o sobě pro cestovní ruch není využitelná továrna ve Zlivi, která je i dnes v provozu. Továrna je ve vlastnictví zahraniční firmy a vstup pro turisty není povolen. Dalším objektem je zámecká vodárna v Hluboké nad Vltavou, která slouží jako zavlažovací zařízení a odvodňuje louky u řeky Vltavy. Vodárna je uzavřena a prohlídka vnitřního zařízení není umožněna.

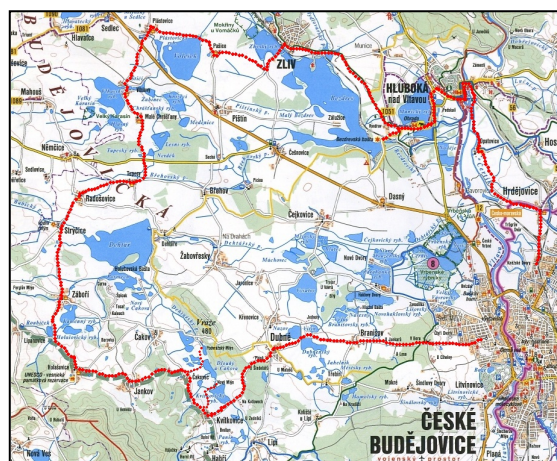
6.2 Cykloturistická trasa jako produkt cestovního ruchu

Většina technických památek se v cestovním ruchu nevyužívá. A právě využití těchto památek v cestovním ruchu je předpokladem jejich záchrany a existence. Z tohoto důvodu jsem vytvořila cykloturistickou trasu po zmíněných technických památkách.

Na kole za technickými památkami vesnic Českobudějovicka: Č. Budějovice – Kvítkovice – Čakovec – Holašovice – Strýčice – Tupesy – Vlhavy – Plástovice – Zliv – dvůr Vondrov – Bezdrev – Lovecký zámek Ohrada – Hluboká nad Vltavou – Opatovice – Č. Budějovice

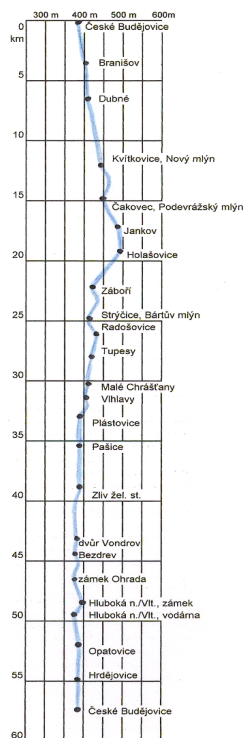
Trasa je poměrně dlouhá cca 58 km a středně náročná. Na trase jsou tři větší stoupání, ale jinak je většinou rovinatá. Přesnější kilometrové rozdělení a profil trasy je možné si prostudovat v příloze č. 3. Trasa je doporučována pro crossová, trekkingová a horská kola.

Tato cykloturistická trasa je konečným produktem cestovního ruchu. Je zejména pro sportovně založené rodiny a zdatné cyklisty v každém věku. Tento produkt bude nabídnut formou prospektu informačnímu centru v Českých Budějovicích a mapovému centru v Českých Budějovicích. Prospekt je zobrazen v příloze č. 6.

Popis trasy

Trasa začíná v Českých Budějovicích na sídlišti Šumava z Branišovské ulice. Odtud pokračuje po asfaltové komunikaci směrem na Branišov a Dubné. V obci Dubné uhýbá z hlavní silnice na obec Kvítkovice, kde je první zastávka.

Kvítkovice jsou vesničkou pod hřebenem Blanského lesa.

Na návsi je malá kavárna a na střeše zde hnízdí čápi. Pod hrází Kvítkovického rybníka, asi 1 km od návsi, se nachází Nový mlýn se zachovalým mlýnským kolem. Odtud cesta pokračuje do obce Čakovec.

Čakovec je malá vesnička, mezi Čakovem a Kvítkovicemi, pod svahem severního hřbetu Blanského lesa. Zde asi 1,5 km po zpevněné cestě mezi rybníky se nachází Podevrážský mlýn. Pro zpestření trasy je další zastávkou obec Holašovice.

Holašovice představují unikátně dochovaný soubor lidové architektury, který patří k vůbec nejvýznamnějším na celém území České republiky. Celkový vzhled návsního prostoru, lemovaného hustě řazenými usedlostmi s krásnými štíty, je i v jižních Čechách zcela ojedinělý. Hodnotné jsou také vnější

vazby vesnice na okolní podhorskou krajinu. Přímo z návsi se otevírají průhledy na zalesněné hřebeny Blanského lesa, z nejbližšího okolí vsi zase daleké výhledy do rybníční pánve mezi Hlubokou a Netolicemi. Hodnota vesnice byla naštěstí včas rozpoznána, takže většina usedlostí byla již v minulosti prohlášena za kulturní památky. Roku 1995 se Holašovice staly plným právem vesnickou památkovou rezervací. Na zasedání UNESCO v japonském Kjótu v prosinci roku 1998 byla vesnice zapsána do seznamu světového kulturního a přírodního dědictví (Pešta, J., 2004). Každoročně se zde konají koncem července Selské slavnosti. V letní sezóně bývají na návsi otevřené hospůdky např. Špejchar u Vojty. Z Holašovic trasa pokračuje do obce Strýčice.

Strýčice jsou zajímavou vsí. Byly centrem německého jazykového ostrůvku na Netolicu. A protože měly kostel a hřbitov, jsou na náhrobcích často jména německá, a to i z poměrně širokého okolí. Na zdejší kostelní věži hnízdí čápi. Další pozoruhodností je místní česká škola, která byla postavena počátkem 20. století pro několik sousedních vesnic. A tak je tomu dodnes, dojíždějí sem děti ze tří okresů. Ve sklepě školy se nachází malé muzeum, přístupné po dohodě se školníkem. Na okraji vsi u Strýčického potoka stojí

Bártův mlýn. Místo vodního kola má turbínu, místo kamenů už používal mlecí válce, ale vše je původní, ve stavu, jak se mlýn zastavil. Další zastávkou je obec Tupesy.

Tupesy jsou uváděny jako typická blatská ves. Nachází se stranou od větších komunikací, je na spojnici mezi Břehovem a Němčicemi. Na návsi stojí kaple pozdějšího původu, zajímavý je křížek u ní se zdobeným kamenným sloupkem. Přímo ze silnice je možné si prohlédnout zděnou kovárnu. Cesta dále pokračuje přes obec Malé Chrášťany, které byly pro své jedinečné kvality roku 1995 zařazeny mezi vesnické památkové rezervace, do obce Vlhavy.

Vlhavy jsou rozděleny rybníkem na dvě části, nemají proto klasickou návěs, ale centrální prostory jsou dva. Zastávkou na trase je zde hráz Vlhavského rybníka, která pochází asi z 18. století. Hráz rybníka je z obou stran osázena starými duby. Poblíž rybníka je malá vesnická hospůdka. Po několika kilometrech je další zastávka trasy - Plástovice.

Plástovice jsou jednou z nejcennějších a nejznámějších vsí v této oblasti. Nachází se mimo hlavní cesty, ale jsou dobře vidět ze silnice na Vodňany. Jde o větší, poměrně zachovalou ves. Přímo symbolem Zbudovských blat je malebná kovárna. Stojí samostatně na dolním okraji návsi. Trasa nyní pokračuje otevřenou krajinou po zpevněné komunikaci ke vsi Pašice, kde se již napojuje na silnici, a míří kolem Zlivského rybníka směrem na městečko Zliv.

Zliv je malé městečko, které se nachází podél trati České Budějovice – Plzeň. Zde při železniční trati je postavena továrna na šamotové zboží. Stravovací nebo ubytovací služby zde poskytují např. hostinec U Dvořáků, restaurant bar Divoká růže či penzion Za Bezdrevem. Z hlavní silnice trasa uhýbá vpravo velmi příjemnou úzkou asfaltovou komunikací, která vede k turistickému informačnímu místu U dubového háje a odtud pokračuje pěknou dubovou alejí k dvoru Vondrov, který je na trase druhou zajímavostí.

Dvůr Vondrov tvoří čtyři budovy z kamene a žlutých cihel, stojící volně na všech stranách travnatého čtvercového prostranství. Původní hospodářský dvůr nechal vystavět majitel hlubockého panství Ondřej Ungnád ze Suneku již roku 1550, podle něj se nazýval Ondřejovský, později Vondrov. Dnešní podoba pochází z r. 1895, kdy jej dal nově vybudovat Adolf Josef ze Schwarzenbergu pro chov ušlechtilých koní a hospodářských zvířat. Za Rakousko-Uherska a později i v Československu se stal vzorem moderního zemědělského hospodaření. Současní majitelé tu pokračují v tradici chovu koní a je zde provozována škola jezdeckví (Soukup, V., David, P., 2002). Odtud trasa směřuje k rybníku Bezdrev.

Bezdrav je druhým největším rybníkem v České republice. Využívá se především k chovu ryb, ale také k rekreačním a sportovním účelům. Každý lichý rok se zde v druhé polovině října koná výlov rybníka. Z hlavní silnice lze vidět hráz rybníka a starou renesanční baštu z 18. století. Trasa nyní pokračuje směrem na Hlubokou nad Vltavou. Vede kolem nově zrekonstruované a stále se rozšiřující a obnovující zoologické zahrady Ohrada, vedle které stojí i Lovecký zámek.

Lovecký zámek Ohrada je jedna z největších barokních staveb v Čechách. Zámek si nechal postavit podle projektu pražského stavitele P. I. Bayera Adam František Schwarzenberg pro reprezentativní účely, pořádání honosných a velkolepých honů na zvěř. Svému účelu sloužil zámek do poloviny 19. století, kdy z podnětu lesníků se začaly v prostorách zámku shromažďovat předměty z oboru lesnictví a myslivosti. V podzimních měsících roku 1842 byly tyto sbírky zpřístupněny veřejnosti a v zámku Ohrada vzniklo první specializované muzeum v Evropě. V roce 1844 byla při muzeu zřízena odborná lesnická a myslivecká knihovna, která byla a je neustále doplňována a patří k jedněm z nejlepších odborných knihoven v naší republice. V roce 1961 převzalo zámek Ohrada Zemědělské muzeum Praha a zřídilo v něm muzeum s celorepublikovou působností pro obory lesnictví, rybářství a myslivost. Stávající muzejní expozice zahrnují z lesnictví vývoj dopravy, těžby a pěstění lesa, lesnickou osvětu a školství. Myslivecká expozice zahrnuje hlavní druhy pernaté a srstnaté zvěře, jejich lov a chov, preparáty zvířat, unikátní sbírky trofejí a loveckých zbraní. Rybářská expozice seznamuje návštěvníky s historickým vývojem rybníčního a říčního rybolovu a života na vodách (Krob, M., Krob, M. jr., 1992). Odtud trasa vede přímo na Hlubokou nad Vltavou.

Hluboká nad Vltavou je malé městečko vzdálené asi 10 km od Českých Budějovic. Je to jedno z nejnavštěvovanějších míst v jižních Čechách zahraničními i tuzemskými turisty. Nejvýznamnější stavbou je zde novogotický zámek, kde se také nachází Alšova jihočeská galerie. Se zámkem sousedí zámek Štekt, který byl přestavěn na hotel. V Hluboké nad Vltavou se nachází několik stravovacích a ubytovacích zařízení např. restaurace Hubert, Solidní šance, Na Růžku, kavárna V Pasáži, restaurace a penzion Kapr, hotel Bakalář, hotel Apartment Hluboká, Sporthotel Barborka a další. Nachází se zde také Tennis-Center Hluboká a golfové hřiště. Zámecká vodárna se nachází v místní části podskalí. Za mostem se trasa napojuje na značenou stezku. Po modré značce trasa vede k poslední zastávce, kterou je obec Opatovice.

Opatovice jsou vesničkou v lukách před Hlubokou, na pravém břehu Vltavy. Díky odlehlosti (ale přitom snadné dostupnosti) se zachovala náves v téměř původní podobě. Náves uzavírá zděná kovárna s volutovým štítem. Odtud už trasa pokračuje přímo přes Hrdějovice do Českých Budějovic. Zde cykloturistická trasa končí.

7. Závěr

Česká republika je známa především množstvím historických památek, které odborníky i laickou veřejnost lákají. Ukazuje se však, že konkurence je v cestovním ruchu poměrně značná a je zapotřebí trvale inovovat nabídku produktů. Za jednu z možností dalšího rozvoje cestovního ruchu České republiky lze považovat využití technických památek a technických provozů, které se na našem území zachovaly v neobyčejně velkém počtu a často představují jedinečné světové unikáty.

Není proto správné protlačovat názor, že jestliže některá výrobní aktivita skončila, je nutno vysloužilou techniku likvidovat, neboť již nevyhovuje novému provozu a její další existence je zbytečná. Naopak, v době, kdy lidé postupně ztrácí kontakt s výrobou jsou právě technická zařízení nesmírně zajímavá a poučná. Proto záchrana těchto objektů je prvořadým úkolem nejen odborných památkových institucí, ale celé společnosti. Jako druhou etapu vývoje chápání industriální architektury a techniky jako dokladu o postupných krocích lidského poznání je nutno vidět v jejich úspěšné konzervaci a renovaci, aby tyto objekty mohly být zpřístupněny široké veřejnosti. A právě zde je možno vidět sjednocující úlohu cestovního ruchu a využití technických památek. Pro velkou pestrost a množství technických památek se toto jedinečné bohatství může stát významnou konkurenceschopností České republiky v oblasti poznávacího cestovního ruchu. Přitom hlavním magnetem a atraktivitou tohoto poznávacího cestovního ruchu jsou právě technické památky.

V okolí Českobudějovicka se nachází řada technických památek. Především to jsou vodní mlýny a kovárny. Většina z nich však v současné době slouží k rekreačním účelům a jsou soukromým majetkem. U mnohých se nezachovalo téměř žádné výrobní zařízení ani vnitřní vybavení. V cestovním ruchu se tyto objekty téměř nevyužívají. Avšak objekty, kde se zachovalo určité zařízení, by mohly být v cestovním ruchu využitelné např. jako prohlídkové objekty. Problémem zde ale je finanční náročnost rekonstrukce a také ne příliš veliký zájem majitelů objektů o zpřístupnění technické památky veřejnosti. Přesto se okolí Českých Budějovic může pyšnit několika zajímavými technickými památkami a poutavými objekty, které jsou technickou památkou avšak technické zařízení zde již není, které stojí za zhlédnutí.

Proto by tato práce a vytvořená cykloturistická trasa měla zvýšit zájem o technické památky a také přispět k jejich přiblížení lidskému povědomí. Je snahou seznámit turisty a účastníky cestovního ruchu přístupnou formou s významným podílem našich předků na rozvoji techniky.

Na základě analýzy technických památek byly potvrzeny stanovené pracovní hypotézy:

- Technické památky patří k nejméně využívaným atraktivitám v produktech cestovního ruchu

Hypotéza byla potvrzena. Ve vybrané oblasti Českobudějovicka se v cestovním ruchu využívají pouze dvě technické památky. U ostatních technických památek by byla zapotřebí rekonstrukce pro využití v cestovním ruchu.

- Většina technických památek není přehledně a dostatečně značena

Hypotéza byla potvrzena. Při terénním průzkumu bylo zaznamenáno označení pouze u dvou technických památek. Na tabulkách byl vyznačen vznik objektu, jeho původní a současná činnost. Nebylo zde označení, že jde o technickou památku.

- Technické památky jako produkty cestovního ruchu však mají rozvojový potenciál

Hypotéza potvrzena. Stále více turistů se zajímá o technické památky. Technické památky se také více objevují v tištěných průvodcích a dále v denním tisku.

- Produkt „Cyklotrasa“ přispěje k přiblížení technických památek turistům

Hypotéza částečně potvrzena. Produkt byl nabídnut formou prospektu informačnímu centru. Prospekt byl zařazen do nabídky informačního centra a je nabízen turistům.

8. Resumé

Czech Republic is rich in historical and cultural monuments. It is less known that besides castles exist technical monuments. Technical monuments mean such manmade works that document evolution of technologic science and manufacture in the history of society and it's cultural value is of such degree that it is in society's interest for their everlasting preservation. These monumets are beside the interest of population and for this reason they are valued witness to the skills of czech ability and their importance and participation in advancement of technical manufacturing skills. Today's society shold find new approach to the technical monuments as part of our cultural heritage. Higher interest in technical monuments and preservation is possible to notice in last few years. Protection of technical monuments, there preservation and availability for wider public is steadily invading the tourism business.

It is this work concentrated an technical monuments so that we would reach a wider circle of potential tourists. The aim of this work is to analyse technical monuments and their attractiveness in the area of České Budějovice. Analysis of use of these technical monuments for increasing of tourism on basis of primary and secondary information. The goal of work is to create concrete product to promote tourism at these monuments.

České Budějovice are interesting in that they offer a wealth of technical monuments. Many of the technical monuments are known all over the world. Most important and best known is a hoorse pulled railway from České Budějovice to Linz. Among the interesting technical monuments is beermanufacture Samson, Lanna's mansion with shipyard, Samson fountain, Black tower, Bastin's fort and many others.

Not only České Budějovice can be proud of these technical monuments. Visiting of České Budějovice offers technical monuments that few know about. The work is intended on technical monuments which strech through cillages from west to the north of České Budějovice. Misfortune is that most of the technical monuments are not found on tourist routes. For this reason I have created Cycle Route visiting these technical monuments.

The Route starts in České Budějovice and continues through Branišov and Dubné to village of Kvítkovice. Approximately 1 km from Kvítkovice is a New mill. Water wheel was powered by surface water. Mill functioned till 1940 and the wheel was preserved. From here the route continues to village Čakovec and 1 km further we find mill Podevráž. The incoming stream powers two waterwheels by surface water. From year 1913 the mill

was powered besides water wheel by gas motor. In 1919 both wheels were replaced by Francis's water turbine. Mill Podevráž used to grind grain for farmers and also for business. Mill production was halted in year 1970.

Another stop for the existing journey is village of Holašovice which shows unique and preserved part of ancestor's architecture. At the meeting of Unesco in the year 1998 was this village included in the register of world's cultural and natural heritage. The journey continues to village Strýčice. Here at the outskirts of the village stream we find Barta's mill. It is one of the mills that is functional. The last time this mill was used was year 1975. Beside mill in Mladá Vožice this was the only functional small mill in Southern Bohemia. Another stop is brick built blacksmith's house in village Tupesy. From here the journey continues to the Vhlav's pond in village Vhlavy. Terraces were built in 18 hundreds and are approximately 120 meters long. After few kilometers in center of village Plástovice we find a blacksmith's house with a steep roof.

From here the route goes to town Zliv. Here along the railway was built a factory for manufacturing bricks. The factory offered variety of bricks, stones and till products. From Zliv through Vondra's farm which was known for breeding expensive horses route continues to pond Bezdrev. It's size rates it as the second largest pond but production of fish makes it the largest. This pond is also used for recreational purposes. Another stop is Hluboká nad Vltavou. Here we have a steel construction winter garden which continues to the near part of the castle. It is one of the best examples of monumental usage of steel in architecture of 19 century. Below the castle towards the Záměstí we find castle's waterworks from which under pressure the water was pumped to the gardens of the castle. After major repairs is still in operation. Last stop on the journey is village of Opatovice. Here we find a blacksmith's house with farm-baroque style . From here the journey leads to České Budějovice this is approximately 58 km long suitable for mountain bike route.

9. Použitá literatura

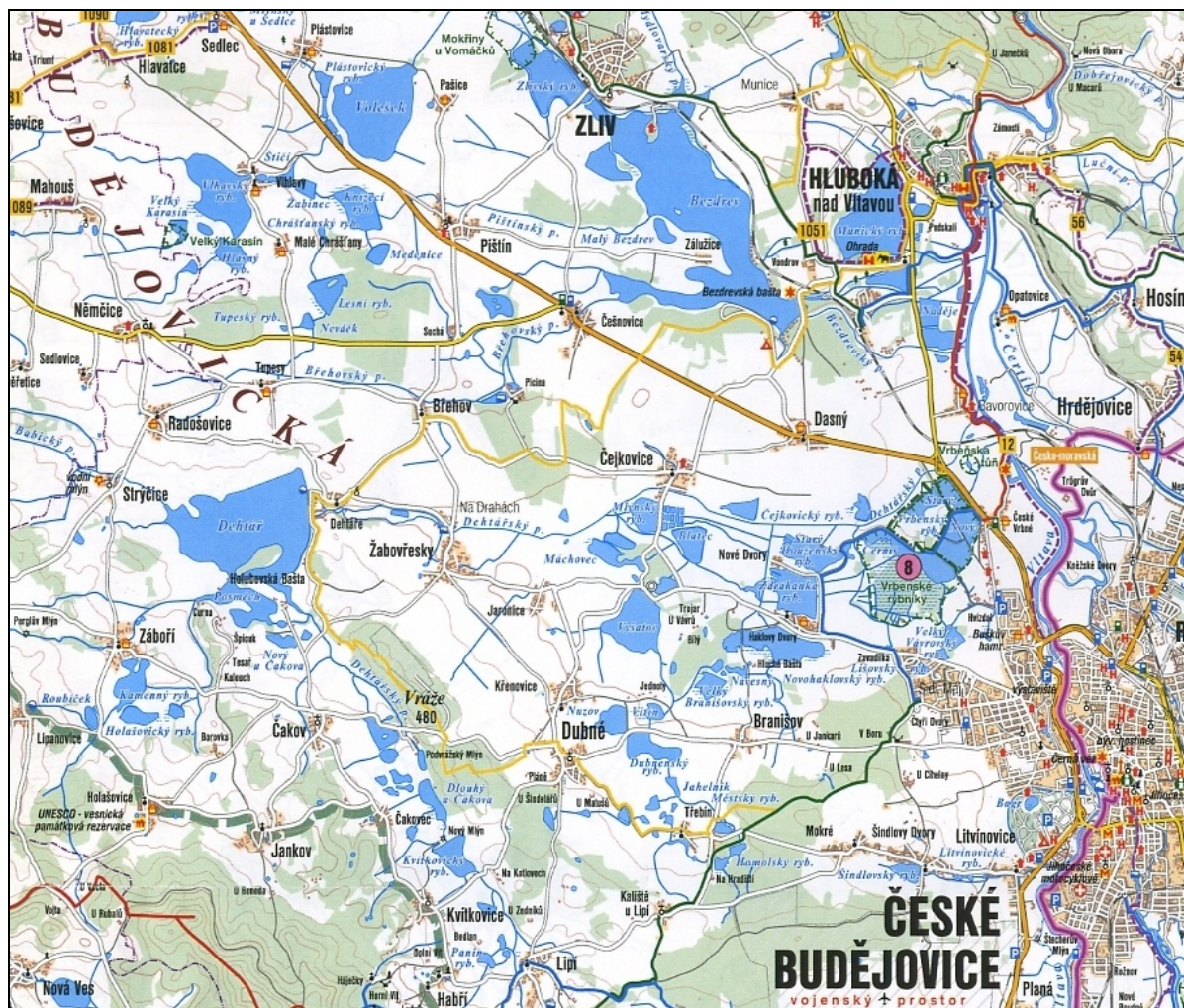
1. Dvořáková, E. a kol.: Technické památky Čech, Moravy a Slezska. Praha: Geodézie ČS, 2000, 75 s., ISBN 80-7279-028-5
2. Hesková, M. a kol.: Marketing. České Budějovice: JČU, 2003, 189 s., ISBN 80-7040-620-8
3. Hesková, M., Gehinová, B.: Metodika k závěrečné zprávě projektu „Technické památky v produktech cestovního ruchu“ za rok 2005. Zadavatel projektu: MMR ČR, v rámci programu „Výzkum pro potřeby regionů“, číslo projektu WB-07-04
4. Hlušíčková, H. a kol.: Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I.-IV. díl. Praha: Libri, 2002-2004, 2444 s., ISBN 80-7277-042-X
5. Klempera, J.: Vodní mlýny v Čechách I. Praha: Libri, 2000, 275 s., ISBN 80-7277-016-0
6. Klempera, J.: Vodní mlýny v Čechách V. Praha: Libri, 2002, 235 s., ISBN 80-7277-100-0
7. Krob, M., Krob, M. jr.: Hluboká. Praha: ČSTK-Pressfoto, 1992, 178 s., ISBN 80-7046-004-0
8. Kvasil, B. a kol.: Malá československá encyklopedie II. díl. Praha: Academia, 1984, 976 s., bez ISBN
9. Lednický, V.: Využití technických památek v českém cestovním ruchu. Ostrava: VŠB-TU, 2004, 128 s., ISBN 80-248-0611-8
10. Maršák, M.: Putování za technickými zajímavostmi ČSR. Praha: Olympia, 1981, 280 s., bez ISBN
11. Mazáč, J.: Technické kulturní památky. Ostrava: VŠB-TU, 2003, 166 s., ISBN 80-248-0242-2
12. Novotná, D. a kol.: Technické památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Praha: Olympia, 2004, 96 s., ISBN 80-7033-831-8
13. Oriška, J.: Technika služeb cestovního ruchu. Praha: Idea Servis, 1999, 244 s., ISBN 80-85970-27-9
14. Pešta, J.: Encyklopedie českých vesnic II. díl. Jižní Čechy. Praha: Libri, 2004, 592 s., ISBN 80-7277-149-3
15. Soukup, V., David, P.: Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Českobudějovicko-sever. Praha: S & D, 2002, 86 s., ISBN 80-86050-28-9

10. Přílohy

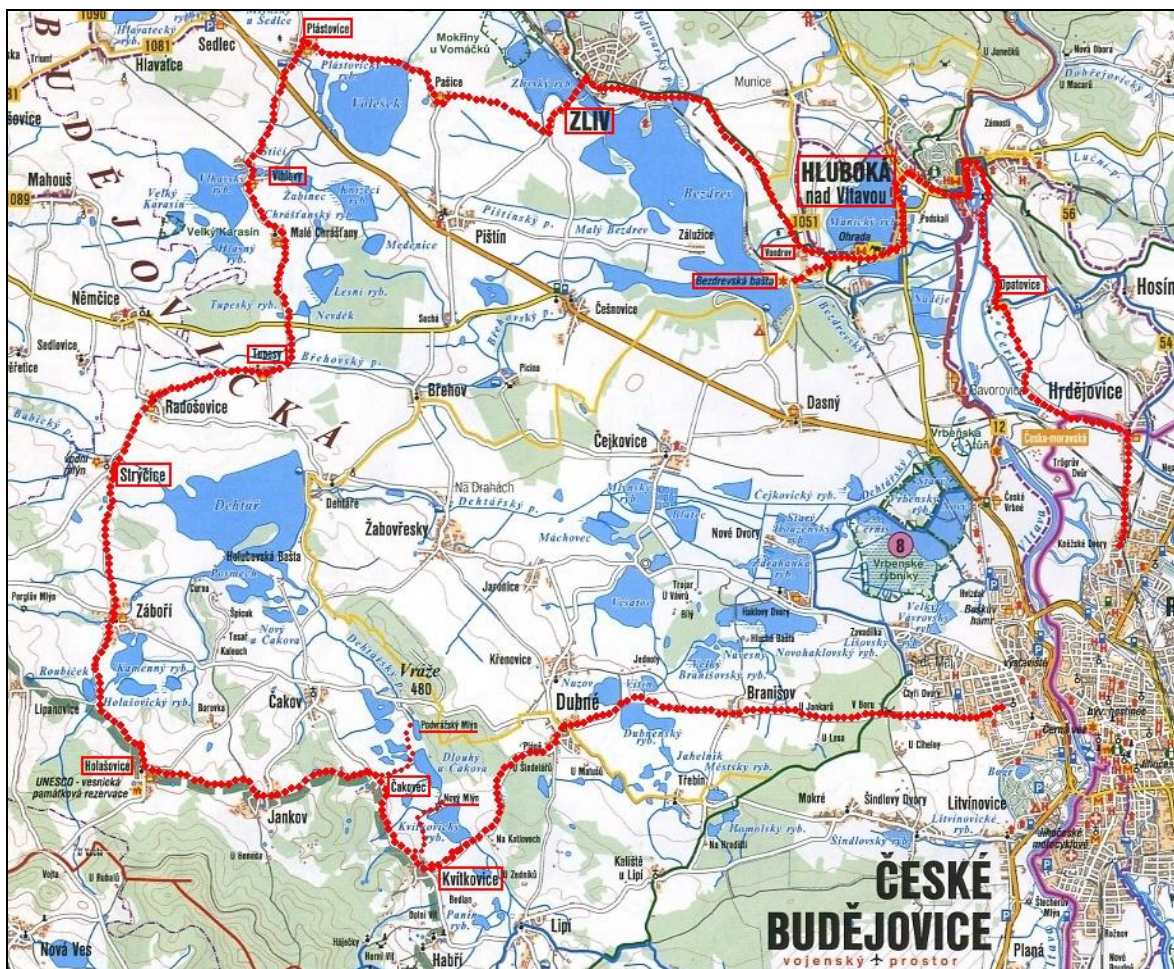
Seznam příloh:

1. Mapa vybraného území
2. Mapa cykloturistické trasy
3. Profil trasy a kilometrové rozvržení
4. Druhy vodních kol, nákres mlýna – stroje, model mlýna tzv. českého složení (Klempera, J., 2000)
5. Fotografie technických památek na Českobudějovicku
6. Prospekt o technických památkách

Příloha č. 1 – Mapa vybraného území

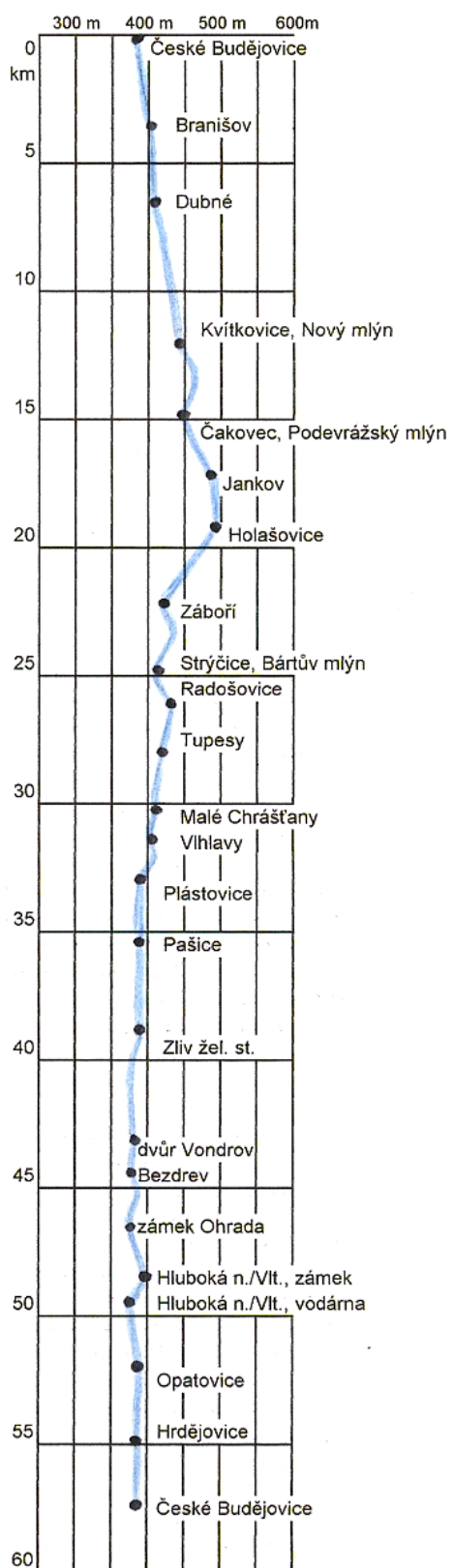

Příloha č. 2 – Mapa cykloturistické trasy

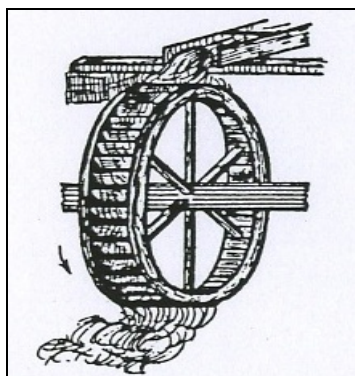
Legenda: Trasa znázorněna červeně
Zastávky na trase zvýrazněny rámečkem

Příloha č. 3 – Profil trasy

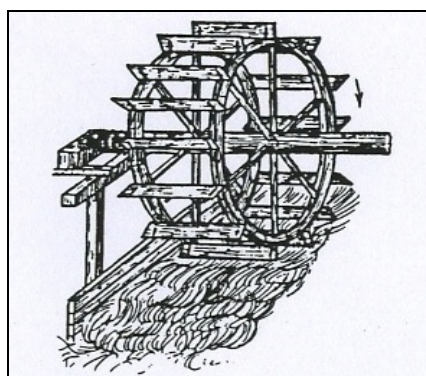

- 0,0 České Budějovice
- 3,8 Branišov
- 6,9 Dubné
- 11,9 Kvitkovice, Nový mlýn
- 14,9 Čakovec, Podevrážský mlýn
- 16,9 Jankov
- 18,9 Holašovice
- 21,9 Záboří
- 24,9 Strýčice
- 26,1 Radošovice
- 27,7 Tupesy
- 30,1 Malé Chrástany
- 31,2 Vlhavy
- 33,2 Plástovice
- 35,5 Pašice
- 39,0 Zliv
- 43,5 Vondrov
- 44,7 Bezdrev
- 45,8 Lovecký zámek Ohrada
- 48,3 Hluboká nad Vltavou, zámek
- 49,3 Hluboká nad Vltavou, vodárna
- 51,7 Opatovice
- 55,1 Hrdějovice
- 57,1 České Budějovice

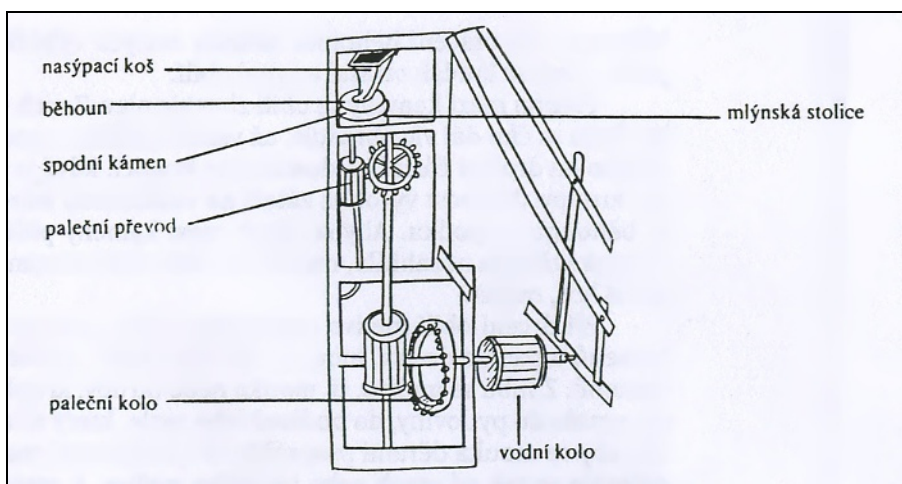
Příloha č. 4 – Druhy vodních kol, nákres a model mlýna

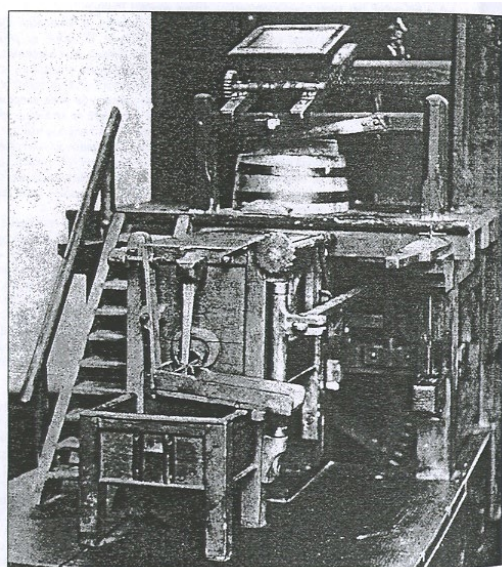
Kolo na svrchní vodu – korečník

Kolo na spodní vodu – lopatník

Nákres mlýna - stroje

Model mlýna tzv. českého složení

Příloha č. 5 – Fotografie technických památek na Českobudějovicku

Rybník Bezdrev (při výlovu)

Čakovec – Podevrážský mlýn

Čakovec – Podevrážský mlýn, Francisova turbína

Hluboká nad Vltavou – litinové verandy při zadním průčelí zámku

Hluboká nad Vltavou – Zimní zahrada

Hluboká nad Vltavou – kašna

Hluboká nad Vltavou – vodárna

Kvítkovice – Nový mlýn

Kvítkovice – Nový mlýn, mlýnské kolo

Opatovice – kovárna

Plástovice – kovárna

Strýčice – Bártův mlýn

Strýčice – Bártův mlýn, vnitřní zařízení

Tupesy – kovárna

Vhlavy – hráz Vhlavského rybníka

Zliv – továrna na zpracování hlíny a okrů

Příloha č. 6 – Prospekt o technických památkách